A Dawes-terv
(1924.04.09.)

A német márka növekvő elértéktelenedése miatt Németország 1922-ben már képtelen volt a jóvátételek teljesítésére, és november 14-ei jegyzékében 3–4 évi moratóriumot kért. Az angol közvetítő javaslat elutasítása után francia–belga csapatok a német fa- és szénszállítások elmaradására való hivatkozással 1923. január 11-én megszállták a Ruhr-vidéket, amire a német kormány passzív ellenállással, a Franciaország és Belgium javára történő jóvátételi szolgáltatások felfüggesztésével felelt.

A Jóvátételi Bizottság a válság megoldására 1923. november 30-án két szakértői bizottságot küldött ki, az egyiket, Charles Dawes amerikai bankár elnökletével, a német márka stabilizációjának és a költségvetés egyensúlyának megvizsgálására, a másikat a német tőkemenekülés megakadályozására. Az 1924. április 9-én előterjesztett szakértői jelentés, az ún. Dawes-terv újból rendezte a németjóvátétel kérdését. A Dawes-terv nem állapította meg a Németország által fizetendő jóvátétel végleges összegét. A Dawes-terv alapgondolata az volt, hogy az európai háborús adósságoknak az Egyesült Államok részére történő visszafizetését a német fizetőképesség helyreállítása, illetőleg a német jóvátételi fizetések teljesítése révén biztosítja, továbbá az, hogy a német termelést és a kivitelt a szovjet piac meghódítása felé irányítsa. Ugyanakkor 800 millió aranymárka nemzetközi, főként amerikai kölcsönt bocsátottak Németország rendelkezésére.

A szakvéleményt a német kormány 1924. április 16-án elvileg jóváhagyta. Április 25-én és 26-án Nagy-Britannia, Franciaország, Belgium, Olaszország, Jugoszlávia és Japán kormánya hozzájárult. Formális elfogadására az 1924. augusztus 30-i londoni egyezményben került sor.

Forrás: Stoecker, Helmuth (Szerk.): *Handbuch der Verträge 1871–1964 Deutscher Verlag d. Wiss., VEB, 1968.Berlin.* 240–242.)
Fordította és közreadja Németh István

Az elnökéről, Charles Dawesről (USA) elnevezett I. szövetséges jóvátételi bizottság szakértői bizottságának véleménye
1924. április 9.

(Részleges közlés)

A szakvélemény első részének összefoglalójában ez áll: (...)

II. Németország gazdasági egysége

Valutájának eredményes megszilárdítása és költségvetése tartós egyensúlyba hozása érdekében Németországnak szüksége van a német területnek a versailles-i szerződésben megállapított segélyforrásaira és az ott folytatott szabad gazdasági tevékenységre.

III. Katonai szempontok

Esetleges büntető intézkedések és biztosítékok.

a) Politikai biztosítékok és büntetések kívül esnek illetékességünkön.

b) E probléma katonai oldala szintén megbízatásunk határain kívül esik.

c) A helyreállított területi egységen belül a terv hatályba lépésekor megköveteli

1. amennyiben valamiféle katonai szervezet fennáll, ne akadályozza a gazdasági tevékenység szabad fejlődését;
2. hogy a terv javaslatain kívül semmi egyéb külső gazdasági ellenőrzés vagy beavatkozás ne történjen.

d) Másrészt gondoskodás történjen méltányos és hatékony biztosítékokról.

IV. A bizottság feladata

a) A valutastabilizáció és a költségvetés egyensúlya egymástól függ, még ha vizsgálati célokból időlegesen külön is lehet választani őket.

b) Mindkettőre szükség van ahhoz, hogy Németországot olyan helyzetbe hozzák, hogy belső szükségleteit kielégítse, és szerződéses fizetségeit teljesítse.

V. Németország gazdasági jövője

a) A népesség növekedése, műszaki jártasság, anyagi erőforrások és a műszaki tudomány magas szintje lehetővé teszi a termelékenység növekedését.

b) Az üzemi létesítmények teljesítőképessége a háború óta növekedett és megjavult.

VI. A valuta kérdése és a jegybank

a) A valuta stabilizációjából minden lakossági osztály, különösen a munkásság hasznot húz.

b) A jelenlegi körülmények között a márka (Rentenmark) csak átmenetileg stabil.

c) Vagy új bankot kell alapítani, vagy újjá kell szervezni a Birodalmi Bankot.

d) A bank leglényegesebb alapvonásai a következők lesznek:

1. Kizárólagos előjoggal rendelkezzen a bankjegyek kibocsátásánál az aranyhoz viszonyított szilárd alapon;
2. a ‚bankok bankjaként' működjön, és állapítsa meg a hivatalos leszámítolási kamatlábat;

3. kormányzati bankként, de a kormány ellenőrzése nélkül működjön;
4. a kormány számára nyújtott előlegek szilárd felső határral rendelkezzenek;
5. letétbe helyezi a jóvátételi fizetéseket;
6. tőkéje 400 millió aranymárkát tesz ki;
7. német elnök és igazgatóság vezetése alatt áll, amely mellé német tanácsadó léphet;
8. alapszabályai pontos megfigyelésére főtanácsot hoznak létre, amelynek tagjai a megbízottal együtt felerészben külföldiekből állnak.

VII. Birodalmi költségvetés és átmeneti jóvátételi könnyítés

A birodalmi költségvetés egyensúlya megköveteli:

a) a teljes gazdasági és kincstári szuverenitást, amelyet csupán az ezen jelentésben megállapított felügyelet korlátoz;

b) a szilárd valutát;

c) a birodalmi költségvetés átmeneti mentesítését a szerződési kötelezettségekből származó mindennemű megterheléstől;

d) emellett a lényeges dologi szállítások átmenetileg sem szünetelnek.

VIII. Németország évi megterhelésének alapelvei

a) A szerződésből fakadó kötelezettségek és a birodalmi költségvetés tartós egyensúlya.

1. A birodalmi költségvetés egyensúlyának nem szabad a belső igazgatási költségekről való gondoskodásra szorítkoznia.
2. Németországnak teljesítőképessége végső határáig teljesítenie kell a szerződésből fakadó külső kötelezettségeit.
3. A birodalmi költségvetés egyensúlyba hozható anélkül, hogy Németország teljes tőketartozásával kelljen foglalkozni.
4. Nem lehet tartósan egyensúlyba hozni akkor, ha nem állapítják meg egy hosszabb időszak évi megterhelését az előre pontosan rögzített alaphelyzetben.

b) Egyenértékű adózás.

1. A kormány belső adóssága a pénz elértéktelenedésével gyakorlatilag rendeződött.
2. Németországot ezért új adóssággal kell megterhelni, amely a francia, az angol, az olasz és a belga adófizetők terhével egyenértékű. (...)

c) A szövetségesek részesedése Németország jólétében.

1. Németország hitelezőinek részesülniük kell a német jólét növekedésében.
2. Ezt a jóléti index révén érik el. (...)

IX. Normális források, amelyek fizetéseket teljesítenek

Németország a szerződésből fakadó kötelezettségeit három forrásból fogja teljesíteni: A) adókból; B) vasutakból; C) ipari termelési kötelezettségeiből.

A) Rendes költségvetéséből:

1. Az 1924–25-ös költségvetést egyensúlyba lehet hozni, ha mentes a szerződés terheitől.
2. Az 1925–26-os költségvetésbe önálló forrásokból befolyó 500 millió aranymárkát jóvátételekre fordíthatja.
3. 1926–27... 110 millió aranymárka.
4. 1927–28... 500 millió aranymárka.

5. 1928–29... 1250 millió aranymárka.
Ezt normális évnek és normális fizetésnek tekintik; ezután Németország jólétének megfelelően megemelt fizetéseket teljesítenek.

B) Vasutakból:
1. Vasúti kötelezettségek:
a) Egy 26 milliárdos tőkéből jóvátételi célokra elkülönítenek 11 milliárdot elsősorban jelzálogilag biztosított vasúti kötelezettségekre;
b) ezeket a kötelezettségeket évi 5%-kal kell kamatoztatni, és 1%-kal kell törleszteni. c) Az újjáépítéshez szükséges idő miatt kezdetben megelégednek az alábbi kamattételekkel :
1924–25: 330 millió aranymárka;
1925–26: 365 millió aranymárka;
1926–27: 550 millió aranymárka;
1927–28 és a következő évek: 660 millió aranymárka.
Ezen adósságkötelezettségek mellett:
Magánszemélyeknek való eladásra kibocsátanak 2 milliárd elsőbbségi, valamint 13 milliárd törzsrészvényt. Az elsőbbségi részvények eladási árának 3/4-ét szükség szerint adósságfizetésre, valamint a vasutak tőkekiadásaira fordítják. A fennmaradó 500 millió márkányi elsőbbségi részvény, valamint valamennyi törzsrészvény a német kormányhoz kerül.
2. Szállítási adó.
Az 1925–26-os költségvetési év után évi 290 millió aranymárkát jóvátételre fordítanak, a fölösleg a német kormányé marad.

C) Ipari termelési kötelezettségek.
1. Jóvátételi célokra ötmilliárdos ipari kötelezettséget vettek tervbe.
2. Az iparnak ebből eredő megterhelése csekélyebb a válság előttinél, és most a pénz elértéktelenedése következtében megszűnt.
3. Ezeket a kötelezettségeket évi 5 %-kal kell kamatoztatni és 1 %-kal törleszteni = 300 millió aranymárka évente.
4. A gazdasági újjáépítés évei alatt a kamatok és a törlesztést illetően az alábbi összegeket fogadják el:
Első év: semmi.
Második év: 125 millió aranymárka.
Harmadik év: 250 millió aranymárka.
Azután: 300 millió aranymárka.

X. Áttekintés a szerződésből eredő fizetségek szabályozásáról
1. A költségvetési moratórium 1. szakasza.
Első év: külföldi kölcsönökből és a vasúti kötelezettségek részkamataiból összesen: 1000 millió aranymárka.
Második év: A vasúti és az ipari kötelezettségek részkamataiból, költségvetési hozzájárulásából, vasúti részvények eladásából 500 millió aranymárka értékben, összesen: 1220 millió aranymárka.
2. Átmeneti időszak.

Harmadik év: a vasúti és az ipari kötelezettségek kamataiból, a szállítási adóból és a költségvetésből
összesen : 1200 millió aranymárka,
fenntartva esetleges pótdíjakat vagy levonásokat.
Negyedik év: a vasúti és az ipari kötelezettségek kamataiból, a szállítási adóból és a költségvetésből
összesen: 1750 millió aranymárka,
fenntartva esetleges pótdíjakat vagy levonásokat.
3. Normális év.
Ötödik év: a vasúti és az ipari kötelezettségek kamataiból, a szállítási adóból és a költségvetésből
összesen: 2500 millió aranymárka.
Azután 2500 millió, valamint a jóléti index alapján kiszámított pótlék.
A fenti számok tartalmazzák a kamatokat, de az (újonnan kiadott) értékpapírok eladásából származó eredményeket nem foglalják magukban.
b) Az első év azzal a nappal kezdődik, amikor jelen tervet elfogadták, és végrehajtását ténylegesen megkezdték.

XI. Mindent magukban foglaló összegek és dologi juttatások
a) A fenti összegek valamennyi pénzösszeget magukban foglalják, amelyekkel Németország a Szövetséges és a Társult Hatalmaknak tartozik.
b) A dologi juttatásokat folytatni kell, de azokat a bankban található feleslegekből finanszírozzák.

XII. Miként teljesíti Németország évi fizetéseit
a) A pénzösszegeket aranymárkában veszik fel, és a bankba fizetik be.
b) Ezek a fizetségek fedezik Németország évi kötelezettségeit.

XIV. További biztosítékok a vasúti és az ipari kötelezettségek mellett
a) A költségvetésből teljesítendő összegekre és más fizetésekre mellékbiztosítékként elzálogosítják az alábbi bevételeket:
I. Pálinka
II. Dohány
III. Sör
IV. Cukor
V. Vámok
b) Feltételezik, hogy az ezen bevételekből származó összegek lényegesen meghaladják a szükséges fizetéseket.
c) A fölösleget visszajuttatják a német kormánynak.

XV. Külföldi kölcsön – feltételei és célja
A 800 millió aranymárkás külföldi kölcsön kettős célt szolgál.
a) Az új bank kívánatos aranytartalékának megteremtése,
b) az 1924-25-ös jóvátételi évben feltétlenül szükséges szerződési célok belföldi fizetéseinek finanszírozása.

XVI. Szervezet
A szervezet a következőkből áll:
a) a vasúti és az ipari kötelezettségek vagyoni gondnokából (Treuhänder);
b) egy-egy biztosból 1. a vasutak, 2. a bank, 3. az ellenőrzött bevételek számára;
c) a jóvátételi fizetések egy ügynökéből, aki szabályozza a fenti személyek együttműködését és ellátja a tulajdon-átruházási bizottság elnöki posztját.

Londoni egyezmény a Dawes-tervről[1] (1924. augusztus 30.)

A szerződő hatalmak „attól a kívánságtól vezérelve, hogy mindegyik, amennyiben részes, lehetőleg gyorsan megvalósítja a tervet, amelyet a jóvátételi bizottság 1923. november 30-án 'a német költségvetés kiegyensúlyozására és a német valuta megszilárdítására szolgáló rendszabályok felülvizsgálatára' felállított első szakértői integrációs bizottság 1924. április 9-én a jóvátételi bizottság elé terjesztett, és amelyet a jóvátételi bizottság jóváhagyott, és a résztvevő hatalmak mindegyike elfogadott, elhatározták, hogy e célból szerződést kötnek, és ennek megfelelően meghatalmazottaik a következőben állapodtak meg:

I. cikk. A) Az 1924. április 9-i szakértői terv a szövetséges hatalmak intézkedéseinek kivételével megkezdettnek tekintendő, ha a jóvátételi bizottság kijelentette, hogy az 1924. július 15-i 2877 (4) számú döntésében megjelölt intézkedéseket végrehajtották, nevezetesen:

1. hogy Németország megtette a következő intézkedéseket:

a) a terv működéséhez szükséges törvények elfogadása a birodalmi gyűlésben a jóvátételi bizottság által jóváhagyott formában, valamint azok kihirdetése.

b) A terv szabályszerű megvalósításához szükséges és tervbe vett végrehajtó és felügyeleti szervek létrehozása.

c) A bank és a Német Birodalmi Vasúti Társaság végleges létrehozása a vonatkozó törvények értelmében.

d) A szervezőbizottság jelentése értelmében a vasúti adósságkötelezvények és az ipari adósságkötelezvények megfelelő bizonylatainak átadása a megbízottak részére.

[1] A Dawes-tervet végleges formájában az 1924. augusztus 30-i londoni egyezmény rögzítette, amely kiegészítette a versailles-i szerződés vonatkozó jóvátételi rendelkezéseit. A 11 cikkből álló egyezményt 1924. augusztus 16-án parafálta Belgium, Nagy-Britannia, Franciaország, Görögország, Olaszország, Japán, Portugália, Románia, a szerb-horvát-szlovén állam illetve Németország. A konferencia résztvevői levélváltásban rögzítették, hogy a Ruhr-vidéket egy éven belül ki kell üríteni; ez 1924. augusztus 28-áig megtörtént. Az egyezmény aláírásával hatályba lépett.

2. hogy megkötik azokat a szerződéseket, amelyek lehetővé teszik a 800 millió aranymárka kölcsön jegyzését a terv megindulásakor, és a szakértői jelentés valamennyi feltétele teljesült.

B) Németország pénzügyi és gazdasági egységét a szakértői tervnek megfelelően helyreállítottnak tekintik, ha a szövetséges kormányok megtették az alábbi intézkedéseket:

1. A német pénzügyi és gazdasági törvénykezés 1923. január 11-e óta fennálló valamennyi korlátozásának megszüntetése. A német hatóságok ismételt felruházása mindazon jogkörökkel, amelyeket a megszállt területeken 1923. január 11-e előtt gyakoroltak a közigazgatásra, vámokra és adókra, a külkereskedelemre, az erdőkre, a vasutakra (az 5. cikk különleges feltételei szerint) és általánosságban a gazdasági és pénzügyi igazgatás valamennyi ágazatában. A fent nem említett többi közigazgatási ágazat minden vonatkozásban a Rajna-vidék-egyezménnyel összhangban működik. A német hivatalnokok engedélyezésére vagy újraengedélyezésére vonatkozó formaságokat úgy alkalmazzák, hogy a német hatóságok ismételt működése, kiváltképpen a vámigazgatásé, lehetőleg rövidebb idő alatt megtörténjen. Mindez nem lépi túl a versailles-i szerződésben, a Rajna-vidékre vonatkozó megállapodásban és a szakértői tervben előirányzott korlátozásokat.

2. Valamennyi bánya, kokszoló és egyéb ipari, mezőgazdasági, erdészeti és hajózási vállalkozás visszaadása tulajdonosainak, amelyeket 1923. január 11-e óta a megszálló hatóságok saját kezelésben használtak vagy ideiglenesen elzálogosítottak.

3. Az elzálogosítók kihasználására felállított önálló szervek visszavonása, és e hivatalok szolgálatában bekövetkezett elkobzások megszüntetése.

4. A személy-, a teher- és a járműforgalom korlátozásainak megszüntetése, fenntartva a Rajna-vidék-szerződés határozatait.

5. A szövetséges kormányok a megszállt területeken Németország pénzügyi és gazdasági egységét biztosítandó egész általánosságban arra ösztönzik a Magas Szövetségesközi Rajna-bizottságot, hogy a Rajna-vidék-egyezmény határozatait fenntartva vegye tervbe a bizottság által 1923. január 11-e óta kiadott rendelkezések helyesbítését.

2. cikk. A szakértői jelentést a lehető legrövidebb időn belül meg kell kezdeni. Ezért az 1. cikk rendszabályait a lehető leghamarabb végrehajtják; a terv végrehajtásához szükséges törvényeket közvetlenül elfogadásuk után kihirdetik.

3. cikk. 1. Minden erőfeszítést elkövetnek, hogy a szakértői tervet 1924. október 22-én teljes egészében megkezdjék.

2. A jóvátételi bizottságnak legkésőbb 1924. szeptember 2-án meg kell tudnia állapítani, kihirdették-e a terv végrehajtásához szükséges német törvényeket az általa jóváhagyott szövegezésben, és megkezdte-e tevékenységét a jóvátételi fizetésekben illetékes főbiztos.

3. Az első megállapítás időpontjától számított öt héten (35 nap) belül (legkésőbb 1924. október 7-éig) a bizottságnak meg kell tudnia állapítani, végrehajtották-e az 1. cikkében említett, 1924. július 15-i döntésében megjelölt intézkedéseket.

A jóvátételi bizottságnak rendelkeznie kell a felhatalmazással, hogy szükség esetén és a körülményektől függően az időpontokat előbbre hozza vagy kitolja, amennyiben a fenti határozatok maradéktalan végrehajtása érdekében elengedhetetlennek tűnik.

A francia és a belga kormány kötelezi magát arra, hogy a második megállapítás időpontját (azaz 1924. október 22-e) követő 14 napon belül végrehajtja az 1. cikkben rögzített s Németország pénzügyi és gazdasági egysége helyreállítására felállított programot. Ennek végrehajtásáról tájékoztatják a jóvátételi bizottságot. A programok teljes végrehajtását a jóvátételi bizottság állapítja meg.

5. cikk. A második megállapítás (1924. október 7.) alapján a birodalmi vasút összes koncesszióját a szakértői tervben kilátásba helyezett új társaságra ruházzák át. Ettől az időponttól kezdve a Német Birodalmi Vasutak által üzemeltetett valamennyi útvonal üzemeltetését a nevezett társaságra ruházzák...”